

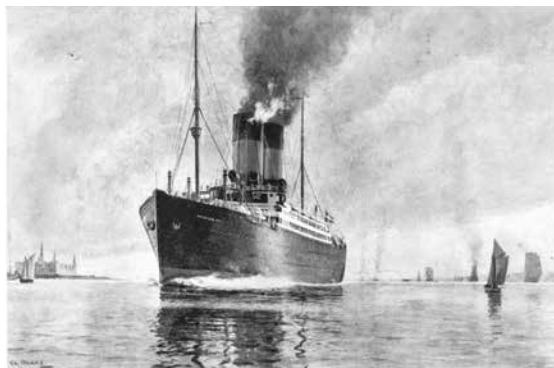
Strømmen til Amerika

af Mette Vibjerg Hansen, Give-Egnens Museum

Den store udvandring til Amerika fandt sted fra anden halvdel af 1800-tallet og frem mod Første Verdenskrig. Udvandringen var en del af en national og europæisk tendens, og også mange fra Vejle Amt, herunder fra Vejle Vesteregn, tog den lange tur over Atlanterhavet og skabte sig et nyt liv. Denne artikel ser på nogle forskellige eksempler på det liv, som mødte udvandrere her fra egnen. Nogle historier kender vi, fordi deres breve til familien i Danmark har været gemt og bevaret. For andres vedkommende er det familien, der har fortalt historien videre. Museet har desuden genstande og papirer i samlingen fra udvandrere, der senere er vendt hjem til Danmark.

Rejsen til Amerika

”Hvem bør udvandre? Enhver vil let kunne indse, at Amerika, der godt kan kaldes en udtømmelig mark for arbejde, ikke er noget land for letsindige lykkeriddere, hvorfor vi også råde sådanne til at blive hjemme. Derimod vil vi råde enhver ung mand, som har lyst til at udvandre

Damperen Frederik VII sejlede mange danskere på tværs af Atlanten fra 1913-1936. Skibet var den sidste transatlantiske damper på Skandinavien-Amerika Linien.

og er udrustet med nogenlunde ordentlige kundskaber og en sund dømmekraft... til i Amerika at lære at få den størst mulige frugt ud af en energisk flid.”¹

Ordene stammer fra et reklamehæfte udgivet af dampskibsselskabet Inman Linie, hvor der også var gode råd til dem,

<i>Udvandrede 1869-1908</i>				<i>Indbyggere</i>
	<i>Vejle 1879-1887</i>	<i>1869-1908</i>	<i>I alt</i>	<i>1901</i>
<i>Hvejsel</i>	15	140	155	1318
<i>Givskud</i>	37	71	108	872
<i>Ringive</i>	2	22	24	1190
<i>Give</i>	8	101	109	1816
<i>Thyregod</i>	32	44	76	1264
<i>Vester</i>	14	4	28	308
<i>Gadbjerg</i>	26	90	116	957
<i>Lindeballe</i>	1	79	80	641
<i>Øster Nykirke</i>	11	62	73	1290
<i>I alt</i>			769	

Antal udvandrede fra sognene på Give-egnen.

Fra 1868 skulle Københavns politidirektør godkende og kontrollere alle udvandringsagenter i Danmark og autorisere alle danske oversøiske billetudstedelser. Derfor kendes de danske udvandringstal ret nøjagtigt i denne periode. Der er dog tale om minimumstal, da de, der er rejst til Liverpool eller Hamborg og har købt deres oversøiske billet der, ikke er talt med.

der tænkte på at udvandre. Hæftet er udgivet i slutningen af 1880'erne, som netop er en periode, hvor udvandringen fra Europa til Amerika for alvor tog fart. I alt udvandrede omkring 52 millioner europæere, heraf minimum 309.000 danskere fra midten af 1800-tallet og frem til 1914. Samtidig voksede befolkningen i Danmark fra 1,8 mio. til 2,8 mio. indbyggere i perioden 1864 til 1914. Den store befolkningstilvækst er en væsentlig del af forklaringen på, at så mange udvandrede. Derudover er eventyrlyst og nye teknologiske landvindinger vigtige faktorer til at forklare udvandringens omfang.

Udvandringen skete i bølger, men frem til Første Verdenskrig var det en støt stigende kurve. Efter krigen nåede udvandringen ikke igen samme højder som tidligere på grund af de ændrede forhold i Europa samt indførelsen af kvoteordning for indvandring i USA fra 1921.

Det var ofte enlige, både mænd og kvinder, der søgte lykken i Amerika, men der var også hele familier, der solgte alt, hvad de ejede, og drog afsted. Efterhånden kendte de fleste nogen, der var udvandret og hørte om deres liv i breve eller ved besøg. Fra 1860'erne blev det for nogen en levevej at få andre til at udvandre. De kaldtes ”Yankee’er” og fik af

dampskibsselskaberne betalt rejsen (til Danmark og retur), mod at de forpligtede sig til at skaffe et vist antal betalende rejsende.

Johannes og Asta Nielsen med deres første barn, cirka 1910.

Senere behøvede man ikke ”Yankee’er”, da allerede udvandrede familiemedlemmer ”rekrutterede” slægtninge gennem breve eller ved besøg. Et lokalt eksempel er Johannes Nielsen, der udvandrede 20 år gammel i marts 1893. Han kom hjem på besøg i Danmark blandt andet hos sin søster Marianne Skødebjerg i Ullerup. Hendes seks ældste sønner udvandrede efterfølgende til Amerika. Niels og Kristen Kristensen rejste som de første i 1906. Deres første destination var netop deres morbror, der hjalp dem tilrette i deres nye land. De fire andre John, Jens, Bent og Mehder rejste i henholdsvis 1908, 1910 og 1911. Familiens

tre yngste børn blev i Danmark, om end den sidste dreng i søskendeflokken også overvejede at rejse derover. Jens Kristensen vendte som den eneste af de seks brødre hjem til Danmark, og det er derfor hans historie, vi kender bedst.

Livet i Midtvesten

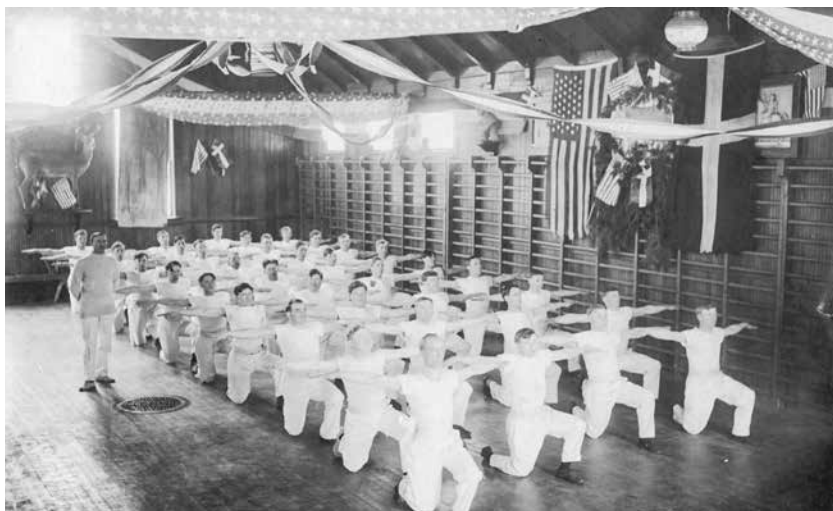
Sammen med sin bror Bent rejste Jens Kristensen (1890-1969) den 15. februar 1910 mod USA. Deres far, Peder Skødebjerg Kristensen, kørte dem i hestevogn til Esbjerg med stop og overnatning i Borris, hvor de sagde farvel til deres bedsteforældre på 80 og 85 år, som de formodentlig var klar over, de ikke ville se igen. For hvis drengene fik muligheden for at komme hjem på besøg, ville der gå år, før de havde sparet op til billetten. Den 16. februar sejlede Jens og Bent kl. 17 mod Harwich med et skib, der fragtede kreaturer. Jens har senere beskrevet det som ”...den værste sejlur i mit liv, så meget søgang var der”. Fra Harwich gik turen på tværs af England til Liverpool, hvorfra de sejlede mod New York med R.M.S. Mauretania, der anløb Ellis Island godt en uge senere. Mange danske udvandrere tog denne rute over Liverpool. Den

Portrætbilledet af fire af de seks udvandrede Kristensen brødre taget i Amerika. Kristen i uniform, Jens, Bent og John.

1. marts 1910 ankom de til Newell i det nordvestlige Iowa, hvor deres storebror John var bosat. Begge fik snart arbejde. Jens arbejdede i området omkring Newell på farme og som arbejder ved dræning af store nyopdyrkede landbrugsområder i Iowa og Minnesota. Det har sikkert være en god hjælp at have deres bror og hans forbindelser at trække på. Når vintervejret satte en stopper for dræningsarbejdet, hjalp Jens flere vintre til med syning hos en skrædder.

To gange var Jens elev på den danske højskole Danebod i Tyler, Minnesota, første gang i 1911-12. Selvom eleverne var danske unge mænd, og højskoletraditionen var udpræget dansk, var indholdet også forberedende på livet i Amerika med historie- og engelskundervisning. Her fik han trænet sine engelske sprogkundskaber sammen med en

Det danske flag side om side med det amerikanske flag på væggen i gymnastiksalen ved højskolen Danebod vidner om skolens fokus på begge kulturer.

række andre fag blandt andet gymnastik og folkedans. Der taltes både dansk og engelsk eleverne imellem. Opholdet på Danebod stod for Jens M. Kristensen som noget særligt - *"vi lærte meget og havde et godt kammeratskab"*- og han vendte derfor tilbage i vinteren 1923-24.

Som mange andre indvandrere ansøgte Jens om amerikansk statsborgerskab og fik det i 1918. Som ung, rask og nu amerikansk mand blev Jens indkaldt til hæren kort efter, da amerikanerne løbende optrappede deres engagement i Første Verdenskrig. Jens' kompagni blev sendt til Frankrig, og han skrev under hele sit ophold dagbog. I den kan man læse, at de fleste dage gik med at marchere, afholde øvelser eller at vente. Dog var han også tæt på kampene mod tyskerne, og var der ikke sluttet våbenstilstand den 11. november 1918, kunne det have fået fatal udgang for ham. I dagbogen kan man den dag læse:

"Fik ordre på at pakke op og have vor bajonet på, færdig til at gå over til angreb og 3 minutter før vi fik ordre til at gå over, kom der ordre til at indstille al skydning, da der var blevet sluttet våbenhvile og jeg skal sige, at det var en glad flok soldater. Hvis jeg ikke havde været så syg, som jeg er, ville jeg have sunget, men jeg er så syg, at jeg kan snart ingenting. Jeg kom på patrulje.... Jeg gik temmelig tidligt i seng, da jeg ikke følte mig ret godt."

Jens' kompagni blev i Frankrig og Tyskland frem til august 1919. Selvom han var relativt tæt på sin fødeegn, havde han ikke mulighed for at

Jens M. Kristensen i uniform i forbindelse med hans deltagelse i Første Verdenskrig. Hjelmten og gasmasken, som Jens fik udleveret i Frankrig, findes i dag på GEM.

Rejsekufferten bragte Jens M. Kristensen med sig på turen hjem fra Amerika i 1924. Konservatorers undersøgelser af kufferten viser, at hjørnebeslag og låse højst sandsynlig har været beklædt med messingfolie. Kufferten har således været et imponerende syn i ny tilstand. Kufferten findes i dag på GEM.

komme på besøg. Hjemme i Amerika fik han arbejde på en farm. Her arbejdede han frem til december 1920, hvor han første gang tog på besøg i Danmark. Han nåede hjem til sine forældre i Ullerup lige før jul og blev hjemme til april 1921. Det var normalt, at udvandrere blev i Danmark i flere måneder, når nu de endelig havde taget den lange og relativt dyre tur over Atlanten. Efter sit højskoleophold i 1924 tog han igen på besøg i Danmark - i hånden havde han endnu engang en returbillet og havde sikkert ikke forestillet sig, at han ikke igen skulle komme til Amerika. *"Den 24. april 1924 rejste jeg for sidste gang fra New York mod Danmark. Den 8. maj om eftermiddagen ankom jeg med toget til Give station og spadserede de godt 3 km ud til Ullerupgaard, som min far have købt 2 år forinden"*. Jens mødte her Thora Mortensen, der tjente på gården. De blev et par, og da Thora ikke ville med til Amerika, rejste Jens ikke retur i september 1924 som planlagt, men blev i Danmark, hvor han og Thora blev gift den 8. maj 1925. Jens genså som nævnt ikke igen Amerika, og de ting, han havde efterladt hos sine brødre i Amerika, blev sendt hjem til Danmark.

Med sig hjem havde Jens en prægtig rejsekuffert. På rejsen var kufferten i lastrummet, mens Jens havde de ting, han skulle bruge undervejs i en lille kuffert. Den store rejsekuffert ankom med tog fra Esbjerg til Give et par dage efter, Jens var ankommet.

Storbyliv

Christen Buch Andersen (1887-1920) var søn af brugsuddeler Buch Andersen i Gadbjerg. Han rejste fra Danmark til Amerika den 4. juli 1907. Inden han rejste havde han boet og læst tre år på købmandskole i København. Turen til Amerika var for mange en oplevelse på godt og ondt. Især søsyge kunne være en udfordring, også selvom det ikke var en selv, der var ramt. Det illustreres af Christens beskrivelse af sejlturen, efter damperen sejlede ud fra Kristiania (Oslo): *”Vi havde hidtil kun været 2 i kahytten en ung dansk amerikaner ved navn Nørregaard, som er tandlæge her i Chicago og mig, men her fik vi desværre en nordmand ind en rigtig spradebasse, som vi for resten ikke godt kunne lide, men det gik jo. Efter afsejlingen fra Kristiania begyndte det at blæse temmelig godt, og nordmanden blev snart søsyg, det var egentligt ikke behageligt for mig, da jeg skulle ligge nedenunder ham om natten, han knækkede sig også, men gjorde det i servanten, så jeg slap med at få noget i hovedet. Men uha! Hvilken luft om morgenen, da vi vågnede, den var stram, kan I tro, man var snart nødt til at skære sig gennem den. Vi kom op på dækket i en fart, kan I tro og fik luften skiftet.”* (20. juli 1907).

Christen kom tilbage til Danmark den 24. juni 1919, og her døde han den 1. januar 1920 hos sine forældre i Gadbjerg. Han havde i længere tid været syg. Vi ved ikke, hvad han fejlede, men museet har kopi af de breve, Christen sendte hjem, og heri kan man læse, at han blev kasseret til hæren på grund af problemer med hjertet, da han blev indkaldt i forbindelse med Første Verdenskrig.

Brugsen i Gadbjerg hvor Christen Buch Andersens forældre var uddelerpar og hvor han døde i 1920.

Han håbede, allerede inden han tog afsted, at han snart ville komme hjem på besøg, som han skriver i et brev fra København inden afrejsen. *"Jeg har købt mig en pengekat nu, så nu håber jeg nok at kunne passe på pengene. Tak nu kære forældre for den tid, jeg var hjemme. Det bliver forhåbentligt ikke sidste gang, vi ses der, om ca. 4½ år håber jeg at vende hjem og se eder alle i bedste velgående."* (3. juli 1907). Han vender i sine breve mange gange tilbage til ønsket om et besøg i Danmark, men kom det ikke før i 1919. Først var han bundet af forskellige jobs han ikke turde rejse fra, af frygt for ikke at kunne få et job, når han kom tilbage igen. *"Arbejdet går det som sædvanligt med, nok at bestille hele dagen og lidt til... der er mange som gerne vil have noget at bestille, men ikke kan, skønt det er blevet bedre med arbejde i den sidste tid."* (13. januar 1908). Til andre tider havde han ikke pengene eller var forhindret af Første Verdenskrigs rasen. Ønsket om statsborgerskab udsatte også turen til Danmark *"...men det gør nok så meget, at jeg ikke kommer hjem i år, jeg skulle også gerne have mine borgerpapirer først, jeg kan måske få dem engang i efteråret."* skrev han i 1912.

Christen boede og arbejdede i Chicago alle sine år i Amerika. Hans første job var i et stormagasin, hvor han åbnede kasser med varer. Efter kort tid fik han job som regnskabsfører og bogholder først ved et slagteri og senere ved et skrædderfirma, der opererede pr. postordre. Her arbejdede han sig op til kontorchef. Christen satte som nyamerikaner pris på det friere arbejdsmarked *"...men nu kan jeg vente en tid og så se, hvor meget han vil give i løn, man tager her, hvad der giver mest, og herovre kan man gå fra pladsen, hvad dag det skal være, behøver ikke som hjemme at sige op i forvejen."* (8. august 1907).

Christen dygtiggjorde sig flere gange. Blandt andet læste han engelsk, bogholderi og revision på aftenskole. Han boede de fleste år til leje ved Westergaard, der var gift med en norsk kvinde. Christen flyttede endda med dem, da de byggede nyt hus. *"Westergaard solgte sit gamle hus for \$2500,00, han købte det for ca. 1½ år siden og betalte \$2200,00, så han tjente \$300 på det, hvilket var temmelig godt. Derefter købte han et andet hus i Oak Park, det er uden for byen ligesom Hellerup fra København... Der er elektrisk lys og varmeapparater, d.v.s. nede i kælderen er der en stor kakkelovn, som gennem store rør sender varme op til de forskellige værelser. Der er ikke nogle kakkelovne at have spektak-*

Vi har ikke et billede af Christen Buch Andersen eller hans familie undtagen dette, hvor hans søster Johanne er på. Familien Andersen sendte, som det var kutyme, billeder på tværs af Atlanten. På den måde kunne man følge med i hinandens liv. Christen skriver i et af sine breve "Kære forældre! Jeg har endelig fået mine billeder nu og sender dem her med det samme. Jeg sender 2 billeder for far og mor og 1 for Johanne, da jeg ikke ved hendes nye adresse. I kan nok se, at der er lidt forskel, jeg fik 2 forskellige billeder, det ene er lidt mere i profil en det andet, kan I se, at jeg er bleven federe? I tænker nok, at jeg snart er skaldet, men det er fordi, at jeg lige havde fået mit hår klippet før jeg blev fotograferet. Jeg vejer 164 pund nu, snart fuldvægtig, har det godt og føler fint." (31. januar 1916).

ler med, det er noget Mrs. Westergaard lider. Der er gaskakkelovn til at koge maden på." (23. oktober 1909).

Af Christens breve fremgår det, at hans netværk udenfor arbejdet primært var dansk-amerikanere. Han bringer ofte hilsener til sine forældre fra andre udvandrere fra både Gadbjerg, Farre og Give. -"Jeg har været ude at hilse på Hartlev, den forhenværende uddeler Jensens søn fra Farre. Han har jo været nede i den samme forretning, som jeg er, men da de ikke gav mere end 10\$ om ugen, tog han en mælkevogn ligesom Borgen har gjort, der kan de tjene henved dobbelt så meget, og det er meget lettere arbejde og fremfor alt meget sundere... Jeg har endnu ikke været ude at se til Anne Dybvad,... men jeg skal se at komme derud snart alligevel, det bliver morsomt at hilse på hende." (20. august 1907).

De danske traditioner holdt man fast i. "Der skal være stor dansk fest i morgen "Grundlovsfest" ude i en af parkerne, der skal jeg ud, det har vi jo hvert år ligesom hjemme, men her har vi det altid på en søndag, så vi alle kan få lejlighed til at komme med og fejre dagen. Det er en eneste dag i året, hvor så at sige alle danske møder her." (3. juni 1911).

Ved siden af sit arbejde som bogholder havde han et par år "et levende billedteater" dvs. en form for biograf, sammen med en dansk ven Coberg. Coberg havde Christen lært at kende på turen over Atlanten, og

i denne periode boede de to sammen i en lejlighed. *”Vi havde et af de store nordiske billeder her sidste fredag, og havde det averteret i en dansk avis her nogle dage i forvejen, I skulle bare have set alle de danskere, vi havde her, vi havde dem stående udenfor i en lang række alle pladser optaget. Bare vi kunne få nogle flere, det ville blive godt for os, men det er ikke let at få fat i dem. Måden vi får vore billeder på er, vi lejer dem... Alt vi har her er 4 billeder og en sang, og hver forestilling tager 1 time, vi starter kl. 7 og har 3 forestillinger er færdig omkring kl. 10, det er jo ikke så galt, vi bor lige over gaden for teateret, så vi er hjemme med det samme.”* (4. januar 1914). De havde billedteatret i en periode, men det blev for hårdt i længden og gik ikke godt. Det blev svært for dem at komme af med det, og de endte med at tabe penge.

I sine breve har Christen mange betragtninger, der viser forskellen på det Danmark, han kendte og sit nye land. Allerede i sit første brev fra New York påpeger han det. *”Jeg har det udmærket, skønt det er godt varmt kan I tro. Vi går heller ikke i meget tøj her, et par benklæder, fodtøj og en skjorte, jakker tager vi gerne af. Her er det ikke som hjemme, enhver kan gå i det kostume, selv en fin herre, det er også behageligt*

Motivet er ”the busiest Corner in the World”, som der står i kortets billedtekst til hjørnet i Chicago. Sammenligner man med Gadbjerg eller København på denne tid, forstås man Christens oplevelse af at være kommet til et meget anderledes sted.

imod som at gå og smelte med så meget tøj på. I København kunne man ikke gå sådan, uden at samle opløb.” (20. juli 1907).

Det var ikke kun hverdagsoplevelser, der fik kommentarer med på vejen, men eksempelvis også politik og danske forhold. *”Jeg håber, I kan holde jer uden for krigen derhjemme, men det gør I vel nok, især nu da kvinderne har fået lige stemmeret med mændene, det lille Danmark prøver nok på at blive en vejviser for de andre stormagter med hensyn til politik, man hørte det alt over (en fordanskning af den amerikanske ”all over”. Red.) efter folk havde fået det i aviserne, især kvinderne her er begejstrede over det. Det kommer også nok snart så vidt her.”* (26. juli 1915).

Christen beretter også om fænomenet rulleskøjter, som han har set børnene lege på, men cyklen, der på dette tidspunkt for alvor var ved at blive allemandseje i Danmark, var ikke længere en del af det amerikanske liv *”For første gang siden jeg kom herover til Amerika, var jeg oppe på en cykel i dag, jeg har endnu ikke glemt at styre. Det er snart gået helt ud af brug at bruge cykler, man ser ikke mange her som kører, det er bleven for gammelt, Amerikanerne er meget urolige, de skal stadig have noget nyt, ellers føler de ikke rigtig godt.”* (22. august 1908). Selvom han i Amerika oplevede teknologi, der endnu ikke var nået til Danmark, var det svært for ham at forestille sig, at udviklingen ville fortsætte, så man med tiden kunne flyve hjem til Danmark. *”For nogen tid siden så jeg en ung mand flyve i en flyvemaskine nede over de store skyskrabere, det var et stolt syn af se, folk var også helt vilde efter at se det... Det varer nok ikke lang tid før, vi smutter hjem pr. luftskib f.eks. på en sommerferie, den var go’ ikke?”* (Oktober 1910).

”Her har vi ikke mange helligdage i julen som hjemme, kun juledag, det er det hele, her hedder det ”time is money” (tid er penge).” (20. august 1907). Engelsk var ikke meget udbredt herhjemme, så engelske ord krævede, som man ser, forklaring. De breve, Christen sendte hjem til jul, har alle et strejf af melankoli, savn af familien og længslen efter barndommens jul. *”Jeg har tilbragt en udmærket jul her, næsten som hjemme, dog kan det ikke sammenlignes, der mangler noget, når man er så langt borte fra hjemmet, tankerne går tilbage over havet til hjemmet og alle de kære derhjemme, forældre og søskende, og der blander sig en stille vemod i juleglæden, en jul som hjemme kan man ikke op-*

leve noget andet sted, om man end har det nok så godt.” (28. december 1907).

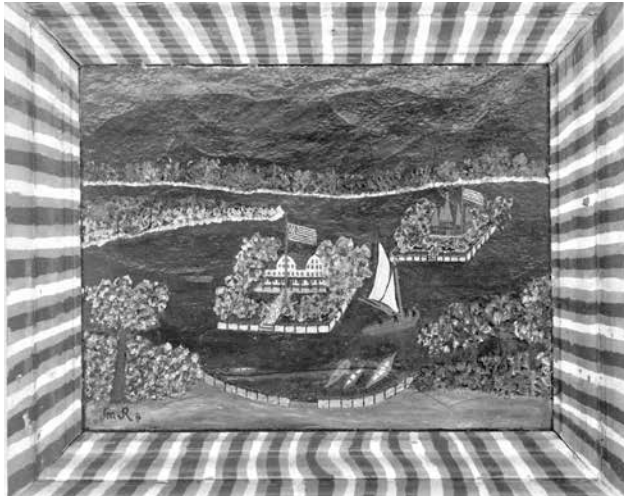
Christen tilbragte sin sidste jul i hjemmet i Gadbjerg 1919, hvor han døde den 1. januar 1920. Et af hans sidste breve fra Amerika var sendt fra Phoenix Arizona, hvor han var på rekreation på grund af sygdom. I det forsøger han at lægge en dæmper på sine forældres bekymring. Om han selv har mærket, hvor galt det var fat, må stå hen i det uvisse. *”Kære forældre I må ikke blive bange eller tro, at jeg er meget syg, for det er jeg ikke, men jeg tror nok, jeg arbejdede for meget sidste vinter. Jeg arbejdede hårdt på kontoret, og samtidig gik jeg til skole om aftenen, det var vist nok lidt for meget af det gode, jeg fik ikke al den søvn, jeg skulle, men jeg vil snart blive rask igen og håber at komme hjem og se eder snart. Der synes altid at komme en mand med en slæde i vejen, men det går nok, som det skal.”* (21. februar 1919).

Livet i skovene og hjemme igen

Marinus Rasmussen (1879-1965) er en af egnens mest kendte dansk-amerikanere qua hans temperament og ikke mindst hans kunstneriske udfoldelser, der kunne ses fra landevejen ved Gadbjerg. Dog var Marinus sjældent begejstret for de nysgerrige blikke, der gerne ville se nærmere på de farvestrålende værker, og flere er med ukvemsord blevet jaget derfra igen.

”Fordi, råber han, min drøm om at blive stor bygmester i USA ikke blev til noget. Jeg var uheldig. Nu er jeg her... My last home in Denmark... jeg har lavet alt dette og det er forsvarligt håndværk. Jeg får pension fra den amerikanske stat, og jeg vil ikke arbejde i Danmark, kun her på min egen plads.” Marinus Rasmussen i Jyllands Posten den 10. juni 1956.

Lake Minnetonka, Minnesota – et af Marinus Rasmussens amerikanske motiver, men formodentlig malet i Danmark. Bemærk den bemalede ramme, der bliver en del af billedet.

Marinus voksede op i Lindeballe og rejste i 1902 som 23-årig til Amerika sammen med sin bror Christen Rasmussen med St. Croix Falls i Wisconsin som første destination. Han arbejdede mestendels som skovhugger omkring St. Paul, Minnesota. Han meldte sig den 25. juni 1917 til militærtjeneste på grund af pengeproblemer, da han var blevet snydt af 5 svenskere, der byggede boligblokke. Han blev i hæren til 13. juni 1919 og deltog i krigshandlinger i Frankrig under Første Verdenskrig. Med sine egne ord var han ”kvæstet mange gange, men ikke i krigen, derimod ved ulykker”. Han fik dog resten af livet pension fra den amerikanske stat. Der er forskellige historier om hvilken skade, der berettigede ham til denne pension.

I 1921 vendte Marinus hjem til Danmark. I den tidligere grusgrav ved Gadbjerg byggede han sit eget ”Minnesota”. I Marinus’ øjne var ”Minnesota” amerikansk jord, og han betalte ikke ejendomsskat. Han modtog heller ikke folkepension. Helt i hans ånd undlod man efter sigende ved hans død at opkræve arveafgift.

Marinus var autodidakt kunstner. Hans billeder var naivistiske, statiske og uden lys og skygge. Det er karakteristisk for hans malerier, at rammen ofte også er malet i farver og mønstre, der harmonerer med indholdet. ”Mi bilder er et nøj opdigtet – det er virkelighed” fortalte han

i 1956 selv om motiverne. Foruden danske og europæiske motiver var en del hentet fra hans tid i Amerika. Gennem billederne fastholdt han minderne og fascinationen af Amerika, som for Marinus var et næsten helligt land *"Ja America den er jo så stærk, té den ku' knus all fjenner, hvis den will – men det will en et – for den will kun det gode..."*

Hjem til Give

Søren Peter Sørensen (1892-1982) kom fra Give og udvandrede i 1914, og han boede blandt andet i Nebraska og Nye, Wisconsin. Her arbejdede han blandt andet ved landbruget.

Han vendte i 1932 hjem til Danmark på besøg, men endte med at blive boende i Give til sin død. Præcis hvorfor Søren blev i Give, ved vi ikke, men svaret findes måske i et brev fra hans ven Niels Munkholm. Niels stammede også fra Give og var som Søren bosat i Nye. Han havde fulgtes med Søren hjem til Danmark på besøg. Niels tog tidligere tilbage til Amerika og beretter i brevet derovrefra, hvordan forholdene er blevet værre, siden de rejste til Danmark, og han råder sin ven til at blive "hjemme". 1930'ernes økonomiske depression havde sat sit præg på forholdene i Amerika, og det er i hvert fald nok en del af forklaringen på, at Søren bliver i Give resten af sit liv, selvom også han var blevet amerikansk statsborger. Som andre hjemvendte udvandrere med amerikansk statsborgerskab ender det med at blive annulleret. Søren modtog efter sin hjemkomst flere henvendelse fra den amerikanske stat og den amerikanske ambassade i Danmark, da de havde registreret, at han i en årrække ikke havde været i Amerika. Da Søren ikke gør noget for

Tv.: Søren Peter Sørensen omkring 1914, hvor han rejste til Amerika.

Th.: Søren i gang med det på den tid ret ukendte golfspil dog i en alternativ påklædning i hvert fald set med moderne øjne.

at holde på statsborgerskabet og formodentlig heller ikke har ønsket det, ender det med at blive frataget ham.

En sommer i Amerika

I 1901 fik lærer Christian Balling en oplevelse, han havde drømt om, men som dengang var få forundt - nemlig en rejse til Amerika som turist. Det store antal udvandrere gjorde, at de fleste herhjemme havde familiemedlemmer, venner eller bekendte i Amerika. Det gav et særligt forhold til det store kontinent mod vest. Kontakten til de udvandrede var noget særligt. Vi ser det af de mange breve fra udvandrere, der i stor stil er blevet gemt i flere generationer i modsætning til breve mellem familiemedlemmer i Danmark, og som ofte kun er gemt sporadisk. Selv i dag kender mange til, at nogen i deres familier er udvandret, og det er ikke usædvanligt, at der er kontakt med slægtinges efterkommere i nutidens USA.

En særlig forbindelse til Amerika havde Christian Balling netop via sit lærerjob i Lindeballe. Mange af hans elever havde nemlig søgt lykken i Amerika, ligesom han havde venner, der var rejst derover. Christian drømte om at besøge dem og se det land, han havde hørt om i breve, og den 29. maj 1901 rejste han afsted. Han havde fået en del af billetten forærende af sin ven Anders Utoft og samtidig blev han en del af en foredragsrejse til danske nybyggerområder og menighedskredse, blandt andet holdt han foredrag på den danske højskole Danebod, hvor Jens Kristensen senere blev elev. Christian Ballings amerikatur blev til bogen ”En Sommer i Amerika”, der uden at lægge fingre imellem beskriver den nye verden, der møder ham, og sammenligner den med den verden, han kender.³

Turen på 6000 engelske mil bragte ham både med tog og hestevogn gennem det amerikanske landskab. Han besøger – og beskriver – både det opdyrkede prærieland, skove og storbyer.

Efter tolden blev han sluppet ud i det pulserende New York med ”...de såkaldte ”skyskrabere”, huse med indtil 32 etager. Jeg boede på Broadway (Bredvej, Bredgade) et af byens hovedstrøg med mange pragtbygninger.” Her oplevede han på mange områder forskellen fra livet i Danmark og Europa. ”I en by på 5 mill. mennesker vil man finde en umådelig færdsel, især på hovedgaderne. Ejendommeligt var synet af de

Chr. Mouritzens kontor i Vejle, hvorfra han 1879-1885 solgte billetter til over 4000 jyder med lyst til eventyr i Amerika.

mange negere. De går som levende minder om den store uret, den hvide mand i Amerika øvede, da han indførte den sorte mand fra Afrika og gjorde ham til slave.”

Efter at have rejst igennem uopdyrket prærieland, der bød på meget ukrudt og andre udfordringer ved opdyrkning, bliver Christian imponeret af de danske udvandreres succes. *”Når man kommer til en dansk koloni og ser velstand bo ved siden af velstand i smukke bygninger, omgivne af rige afgrøder, da har man ondt ved at forestille sig, at alt for en 30 år siden lå hen i vild prærie.”*

Afslutningsvis skal bringes Christian Ballings første indtryk af det land, han så længe havde drømt om at opleve. Bogen er skrevet efter hans hjemkomst, så hans oplevelse af emigrationens betydning, er også baseret på det, han har set og oplevet i løbet af sommeren i Amerika. *”Efter 6 ½ døgn sejlads nærmede vi os lørdag morgen d. 8. juni New York. Indsejlingen til byen kan nok fange opmærksomheden. Man har Amerikas fastland på venstre side, øen Long Island på højre side, og foran sig får man den kileformede ø (Manhattan), hvorpå det egentlige New York er bygget. Før man når ind til byen hilses man af ”Frihedens” Gudinde, en statue der står på en klippeø i sejlløbet og er en gave skænket af den franske republik i 1886... Ansigtet vender hun mod de indsejlende emigranter, hvem hun byder velkommen til ”Frihedens Land”. Landet, hun indbyder til, har også været godt for mangan emigrant; men emigranterne har til gengæld også bragt meget godt med til dette land: frisk blod og energisk foretagsomhed.”*

Noter:

- ¹ Citaterne i artiklen er gengivet med moderne retskrivning.
- ² GILA A907 L14 optegnelse 11. november 1918.
- ³ Christian Balling “En Sommer i Amerika” er scannet og tilgængelig online –blandt andet på archive.org.